

ԾԱԶՆԻԿ

ԿՃՈՂՆԵՆՈՒ ԵՒ ԾԱՂՐՈՂՆԵՐՈՒ ՕՌԿԱՆ
ԵՒ

ԱԶԳ-ԵՐԳԻԾԱԲԱՆԱԿԱՆ-ՍԱՏԻՐԱԿԱՆ
ԾԱՂՐԱԹԵՐԹ

ՅՐ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԿՐ ԱՆԿԱՅԵԼ, չլուծող կը պատճառէ, չեղածը կը ցլուտագործէ,
միտ կ'ընէ, այլ, կը ձաղկէ եւ... ԵԱՐԱՆԱԿԵԼԻ:
Այս առիթով չառաքել, կը զատարարէ, կը խմբագրէ
ԿԵԼԻՊՈԼԻՍՏԵԱՆ (Բ. ԼՈՒՆԹԻՆԵԱՆ)

Հասցէ՝ Ղալաթիա, Գուլստանի տան թիւ 7

ՈՒՐԱԿ 9 ԵՆՎ. 1909

«ԾԱԶՆԻԿ» — «ԿԱՎՈՐՈՇ» ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ —

Ամէն մարդ դիտել կուտայ մեզ թէ՛ Կավոռ Եւ Ծաղիկ միասին շատ սուղի կը ցոյցին:
— Մենք Կավոռ Եւ Ծաղիկ Եւ յենք կընար զատելի, կ'ըսեն, բայց զիցեքիդ ինչ մը ամանցուցէ՛ք, որպէս զի երկուսն ալ միասին ընդհանրապէս անհնար
Երբ արձագանք տեսնուի այս փափուկ խնդիրը ցկայողութեամբ անհնար
համար քացատիկ ճիշտ մը զուտեց եւ որոշեց հետեւեալ վերջնական սակագինը:
★ Կավոռ Եւ Ծաղիկ միասին, արեւկան, Պոլսոյ համար 80, վեցամս.
Եայ՝ 45 դրու: Կավոռ Եւ Ծաղիկ՝ առանձին՝ արեւկան 45 դրու:
Կավոռ Եւ Ծաղիկ միասին, արեւկան, Գաւառի համար 100, վե-
ցամսեայ՝ 60 դրու: Կավոռ Եւ Ծաղիկ՝ առանձին՝ արեւկան 60, վե-
ցամսեայ՝ 35 դրու:
Կավոռ Եւ Ծաղիկ միասին, Ռոստոմի համար արեւկան 25 ճր.,
վեցամսեայ՝ 13 ճր.: Կավոռ Եւ Ծաղիկ՝ առանձին՝ արեւկան 15, վե-
ցամսեայ՝ 8 ճրու:
★ Զրի թերթ կուտանք կոր եւ զուտեցութեամբ մանաւանդ:
Բայց ամէն մարդ զիտէ արդէն թէ մենք փառայի համար չենք աշխատիր,
մի, հա՛ւ լիցի, — այլ Հայ ազգին համար:
ԿԵԼԻՊ

ԹԻԻ (69-70) / 71 Տնօրէն Ռ. Սաղաեան

ՇԵՐԷՑ ՓՈՂՈՑԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիա շատ ճիշդ է որ իր
մէջ ընական հարաւորութիւններ ունի
Եւ շատ պիտի զարմանայինք եթէ
մէկ քանի հատ կառավարութիւն
չունենար, միւսնոյն Օսմանեան ըն-
դարձակածաւալ կայսրութեան մէջ:
Առայժմ երեք կառավարութիւն
կայ Պոլսոյ մէջ: Խօսքը չեմ ընել
առայժմ մեր հիմնած Գործընդուն-
խանի կայսրութեան, որ իր արդա-
րադատ օրէնքներովը Եւ լայն աշ-
խարհայեցողութիւններովը այսօր
Թուրքիայէն շատ առաջ Եւ Անգլիայէն
անմիջապէս վերջը կ'ուզայ:
Ուր են այս երեք կառավարու-
թիւնները:

Դժուար չէ տեսնել զանազան
միայն թէ քիչ մը փնտռել պէտք է:
Առաջինը Երեւոյի մէջ է, որ
թէ Եւ առջի օրերուն պէս անանկ իր
կանգունովը չի կրնար չափել Եւ
արշնդովը առնել ու ծախել Եւ սա-
կայն վերջապէս այնքան մեծ է իր
քիթը որ քիչ մը երեքողացածին պէս
կրնայ գոնէ խօթել ունէ գործի մէջ
ու խառնել:

Այս կառավարութեան գլխաւոր
նշանաբանն է հացկերթով, ճաշով,
փարայով, ինսանով, ճիշդիւրախով
հին բարի օրերը վերահաստատել Եւ
հրամաններ որոտալ, հրամաններ,
որոնք կրնան նոյն իսկ կարմիրով
ներկել երկիրը Եւ եփրատ գետին ու
Մարմարայի խորերը մարդկային
գիւղերով լեցնել տալ:

Բայց երբ ամէն մարդ սկզբունք
մը Եւ ամէն մարդ ճամբայ մը ընտ-
րած է իրեն համար, երբ Արաբաւ
Այվազեան Երուսաղէմի ճամբան
բռնած է Եւ երբ Արշակ Արշոյան
... Երուսաղէմատան, Երզնէ վրդ-
«Օրհնեալ է Աստուած» ի, Իզմիր-
Եւան Էջմիածնայ, շատ ընկալն է որ
Երեւոյի ալ իր ճամբան բռնէ, թէ Եւ
այդ ճամբան չըզնազ ըլլայ, թէ Եւ
այդ ճամբան այնքան լայն ըլլայ որ
որ անկէ քաղողը դէպի դժոխք տա-
նի:

Առաջին կառավարութիւնը ա՛ս
է Թուրքիոյ մէջ:
Երկրորդը Բեամիլ փաշայի կա-
ռավարութիւնն է:

Այս կառավարութիւնն ալ 8-10
նախարարներէ կը բաղկանայ, որոնց
ամէն մէկը 3-400 ոսկի ամսական
կ'առնէ Մալիէն, կառքերով կը
պտտի, ապարանքներու մէջ կը
նստի, ազուր նախարարներ կ'ունենալ
մէկէ աւելի կիներ, մարդիք որոնք կամ
փաշա են կամ վեզիր, Եւ մեծ մարդ-
կ'ըլլան ընդհանրապէս... պղտիկ
հասակներով: Այս կառավարութիւնն
ալ առանձին կը գործէ Եւ Երեւոյ-
դէն անկախ է, թէ Եւ Պոլսոյ Գործը-
նդունի կ'առնէ, Եւ Երեւոյի հոգեւոր
երբ ինքզինքը անկախ հոգեւոր ա-
հագին քաջորթը կիւրաքիչ հանե-
ցին: Ուզածը կ'ընէ Եւ սակայն միւ-
սին այսօր այսպիսի չէ եղած բնաւ թէ
Բեամիլ փաշայի կառավարութեան
ուզածը ինչ է: Այս կառավարու-
թիւնը չնորհիւ Աստուծոյ, չնորհիւ
մեծ Ալլահին կը յուսայ որ ամէն
բան լաւ պիտի ըլլայ Եւ եթէ չըլլայ,
ա՛տ ալ հոգը չէ, որովհետեւ միշտ
նկատած է որ ամէն անգամ երբ ո
Եւ Եւան հոգը կ'ընէ, անմիջապէս
կը հիւանդանայ Եւ չէք գիտեր թէ
նախարար մը ո՛րքան կը սոսկայ հի-
ւանդութենէ: Այս կառավարութիւնն
է որ Երեւոյի Ժողովին համար տը-
ւած ատենը, Թուրքիոյ բոլոր գոր-
ծերը ետդի պէս ցոյց տուաւ, Եւ եթէ
ձեռքէն գար Բեամիլ փաշա մեզի
պիտի համոզէր թէ՛ մենք ո՛չ թէ
Թուրքիոյ պէս կ'իտալայրենի, այլ
Անգլիոյ պէս Եւ անկէ քանի մը ան-
գամ ալ աւելի լաւագոյն երկրի մը
մէջ կը գտնուինք:

Կը տեսնէք կոր ուրեմն որ այս
կառավարութիւնն ալ լաւագոյն աե-
սակէն աչք կ'ապուկ խաղալուն մէջ
վարպետ է Եւ իրոյ այն մեծ անուն
ու համբաւ պիտի թողու Թուրքիոյ
պատմութեան մէջ:

Արդ, այս երկու կառավարու-
թիւնները գիտէիք. չէ՞. գիտէիք
նաեւ թէ՛ ինչպէս Սահմանադրու-
թիւնը կ'առնէր առաջինին քիթը,
ինչպէս հասցուց այն տեսակ վի-
ճակի մը որ «Միտաւոր» անոր
գլխուն վրայ կ'առնէր Դամոկլեան
սուրի մը պէս, թէ՛ ինչպէս անոր
հրամանները փափաքի վերածեց,
ինչպէս բարկութենէն լացնել տուաւ,

ինչպէս իր քաջորթը տուած բոլոր
յեղափոխականները նիսպիթի համար
եկան իր քիթը մտան(*). այո՛, այս
ամէնը գիտէք Եւ ընականաբար չէք
փափաքիր որ երկար բարակ նստիմ
ձեզի նկարագրեմ թէ՛ ո՛վ էր մեծ
քիթը, ինչ տեսակ քիթ մըն էր
ատիկա, քիթը ինչ դեր ունեցած է
Հայերու կոտորածին մէջ, ինչպէս
մեծցաւ քիթը, քիթերը քանի տարի
կ'ապրին, թէ՛ ինչպէս կ'ըլլայ կոր
որ քիթ մը կրնայ բարի կամ չար
ըլլալ, չար քիթ մը երբ 32 տար-
ուան մէջ տարապայման կերպով
մեծնայ Եւ սկսի հոտիլ, զայն ինչ-
պէս կը կոտորեն, թէ ինչն է որ
քիթը կը սկսի դողդողալ երբ Գ.
Զորաբանակին կամ Դաշնակցութեան
անունը կը լսէ, թէ քիթ ըսելով
ինչ կը հասկնանք, թէ Տօքթ. Տա-
ղաւարեան Եւ քիթ ինչու հոմանիշ
են իրարու, թէ վերջապէս ինչու
մեր թաղի սախային քիթն ալ եր-
կայն է:

Շատ ուշիմ են ընթերցողներ
փառք Աստուծոյ Եւ պէտք չունին
բացատրութեան. դառնանք ուրեմն
Թուրքիոյ մէջ գործող Երրորդ կա-
ռավարութեան, որուն քիթն ալ
երթալով, առաջինին պէս կ'առնէր
վրայ է:

Այս կառավարութիւնն ալ Շէրէֆ
փողոցի կառավարութիւնն է(*):

Ո՛հ Շէրէֆ փողոցի կառավարու-
թիւնը:

Ամէնքը գէշ անցաւ:

Շփացած մանկիկ:

Ալ Թուրքիան ամբողջ Շէրէֆ
փողոցի ընկերներուն է կարծես:

Սահմանադրութիւնը մենք բե-
րինք ըսելով, եկան նախ Շէրէֆ փո-
ղոցին մէջ եւ յետոյ կառավարու-
թեան մէջ հաստատուեցան:

Իրենց համար ամէն տեղ թեւ-
տու էր:

Կարծես թէ իրենց պապայէն Ժա-
ռանգ մնացած էր Թուրքիան, հետե-
ւաբար պէտք էր որ նստէին Եւ կա-
մաց կամաց ուտէին զայն, ինչպէս

(*) Աւանդութիւնը այս քիթին
համար կ'ըսէ թէ՛ այնքան խոշոր
ծակեր ունի եղբոր որ Գ. Զորաբա-
նակը ամբողջ կրնայ փեռան մը հոն
բանակիլ:

(*) Շէրէֆ փողոցին մէջ կը նստի
Օսմ. Բօմիդէն:

զայն եւ մեծ ախորժակով շուտ
անգամներ կերան Սուլթանին հացը,
որուն գոյնին վրայ սակայն կ'երկմը-
տէին Բարիզի մէջ Եւ կ'ըսէին թէ
կարմիրը կը չալէ:

Կառավարութիւնը այլ եւս Շէ-
րէֆ փողոցի փոխադրուած էր: Թուր-
քիոյ կեդրոնը հոն էր Եւ անկէ էր որ
կը լարուէր մեծ մեքենան: Անկէ էր
որ պաշտօնաբաշխութիւններ, շնոր-
հաբաշխութիւններ, «հիսան» արաշ-
խութիւններ Եւ կոծոնաբաշխութիւն-
ներ կ'ըլլային:

«Վուս բաթլաւըն» այլ եւս:
Քանի՞ փարս կ'ընէին Երեւոյը ու
Բեամիլ փաշան: Ո՛վ կ'ըլլային տ-
նոնք:

Բանակաւորութեան մէկը գացած ու
միւսը եկած էր:

Երեւոյը՝ Շէրէֆ փողոցի փոխ-
ուած էր:

Հետզհետէ առաջացաւ, հետզ-
հետէ Երեւոյի քիթին տեղը անցաւ,
ամբողջ Նախարարութիւնը ափին
մէջ առնել ուզեց, Հիւսէյն Ճահիտը
գործի գլուխ անցաւ, կառքերով
սկսան երթալ գալ, Հայ Յեղափո-
խականները այլ եւս բանի տեղ դնել
չսկսաւ, Բարիզի Քօնկլէին մէջ իր
ստորագրած պայմանագրութեան ա-
ռաջին յօդուածը չի գործադրեց եւ
քիչ մըն ալ առաջ երթալով՝ անցեալ
շաբթուանը ամբողջ բանակ մը
ղրկեց «Միտաւոր» Միլլէթ անուն
ընկերակցութեան կեդրոնատեղին եւ
մեծ ու խելոյախ բան մը ըրածի պէս
պաշարել տալով, բանտը լեցուց
«Հուգուզը Ուսումիյէի» արտօնա-
տէրը, խմբագիրները ու Ընկերակ-
ցութեան անդամները:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ Շէրէֆ փողոցը քննա-
դատած, անոր վրայ յարձակած, զայն
քննադատած Եւ արարքները դատա-
պարտելի դատած էր:

Ինչ կ'ըլլայ կոր սակայն Շէրէֆ
փողոցը:

Եթէ պէտք էր որ Շէրէֆ փո-
ղոցը Կառավարութեան մէջ նոր կա-
ռավարութեան հով մը առնէ, այն
ատեն ըսէ՛ք խնդրեմ ինչ յանցանք
ունի Յիւրիտի փողոցը, ինչու ան
ալ իր կարգին չորրորդ Կառավարու-
թիւն մը չըլլայ:

Համը փախցնելու չէ սակայն ո՛վ
Շէրէֆ փողոցը:

Որովհետեւ լաւ պէտք է գիտնա-
որ երբ դուն համը փախցնես, օր
մըն ալ կ'ըլլայ որ քեզի կը փախ-
ցնեն...

Համբաւան ուժիւր տապալեցիք,
ասոր ըսելիք չունինք եւ չա'տ ալ
չնորհակալ ենք, բայց երբ անոր տեղ
Շէրէֆեան ուժիւր մը կ'ուզէք հաս-
տատել, ո՛հ, այն ատենն է որ վեց
գիրը կը դնեն ձեզի ալ:

Կարելի է գաղափար չունիք վեց
գիրին վրայ, այն ատեն հարցուցէք
կամ Հինդիւսանին և կամ Ալիիարին:

Գ. ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ՏԵՍՈՒՔԻՒՆ

ԿՐԵՏԷԻ ԽՆԴԻՐԸ

ԵՐԹՈՂՈՅՆ ԵՒ ԹՈՒՐԻՔԻՈՅ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Կրեւտէ, Միջերկրականի մէջ,
Յունաստանի հարաւային կողմը, 40
հազար քառակուսի քիլօմէթր տա-
րածութեամբ և 2,000,000 բնակչով
բարեկեր կղզի մըն է. իր առանձնա-
յատուկ բերքերն են օճառ, ձէթ և
ձիթապտուղ, որոնց վրայ ընդարձակ
գործառնութիւն կը կատարուի: Կրե-
տէ 1631ին Յունաստանի ձեռքէն
ելաւ, Երկրորդ Սուլթանի տարած
յաղթանակով, որ եղական էջ մը
կը կազմէ Օսմանեան պատմութեան
մէջ: Մինչև 1800 հրօսակային կը-
ռուներ ծագում առած չեն, Յու-
նաստանին բնակիչները ակար զգալով
և կղզին վերստին ձեռք անցընելու
ամէն յոյս կորսնցուցած ըլլալով:
Բայց այս թուականէն ըմբոստու-
թիւնը ծայր տուած է, հարկաւ Յու-
նաստանի թերազրութեամբ: Այն օ-
րէն ուր Եկեղեցին միութեան կոպ
մը հաստատեց Օրթոքսոքս երկիրնե-
րուն մէջ, Յունաստանի լայնոր ծրպ-
տեցաւ, Ռուսիան ունենալով իրեն
հովանաւոր և սպառազան ըստ ամե-
նային: Արդէն արքայական երկու
գերդաստաններուն միջեւ հաստատ-
ուած խնամութիւնը ամենամեծ ե-
րաշխիք մըն էր Ռուսական ձեռն-
տուութիւնը ապահովելու հմիշտ,
ինչպէս Պիլմարք գերմանական ըո-
լոր նահանգները միացնելու համար
Բրուսիոյ, ընտանեկան կապեր հաս-
տատեց Լիւքսեմբուրգի, Պաւերիոյ,
Իսլանտայի, Սաքսի, Պոնտիոյ թա-
ղաւորները փետայ խառնելով բոլո-
սիական տան կամ հարս հայթաթե-
լով անոնց: 1800 թուականը ուրեմն
Յունաստանի համար նոր դարազուլն
մը բացաւ իր քաղաքական զիրքը
ամբաջնելու տեսակէտով, Թուրքիա
փորձեց նուաճել այս ըմբոստական
շարժումը, բայց կարելի չեղաւ
բնաջինջ ընել, այնպէս որ 1890 մա-
յիս 4ին հրօսակային միահամուռ
յարձակումով մը կղզիէն վտարուե-
ցաւ տեղական վարչութիւնն և ծա-
ծանեցաւ յունական դրօշը: Այն օ-
րէն ցայսօր հողային սեփականու-
թեան խնդիրը կը ծեծուի, կը ծեծ-
ուի ու կարգի չի գար, թէեւ կըղ-
զին մեր ձեռքէն գացած է:

Պերլինի դաշնագրով եւրոպական
պետութիւնները ճշգրեցին թէ Կրեւտէ

ցորչափ Յունաստանի գերիշխանու-
թեան ներքեւ մնայ, ճանչցուի՝ Յու-
նաստանի կալուած. իսկ ցորչափ
Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ
մնայ՝ ճանչցուի կայս. կառավարու-
թեան կալուած մը, որով Թուրքիոյ
հողային ամբողջութիւնը վտանգուած
չըլլար: Բայց ինչպէս կը դիտէք,
երկայրի էր Գաշնագրին այս յօդ-
ուածը, և կերպով մը կը քաջալե-
րէր ըմբոստական շարժումը նոյն
կղզիին մէջ: Ըստ մեր կարծեաց,
Կրեւտէն պէտք է Թուրքիոյ թողուլ,
հետեւեալ երեք զօրաւոր պատճառ-
ներով

Ա. — Կրեւտէի գլխաւոր բերքն է
օճառը: Արդ, Թուրքիոյ բնակիչ-
ներն աւելի մաքրաւէտ են, որով
օճառի միշտ պէտք ունին. իսկ Յոյ-
ները իրենց մարմնական առողջա-
պահութեան հոգ չեն տանիր:

Բ. — Թուրքիոյ ամէնէն իսկապիւ
ու ժողովրդական կերակուրն է
խմալ պալյոջըն, որուն մեծ քանա-
կութեամբ իւր կ'երթայ. հետեւա-
բար Թուրքիա առաջին կարգին
վրայ կուգայ կղզիին այս գլխաւոր
բերքէն օգտուելու: Ասով մէկտեղ
չենք ուրտնար թէ Յոյները ձէթի
գործածութեան պէտք չունին, ընդ-
հակառակն. ապրանքիւսոգ ապաքաւսն
որ իրենց ազգային ճաշն է, ձէթի
կը կարօտի, բայց վերջապէս պալյո-
ջըն չափ չի մսկուիր, իսկ ժամ-
սիրով վրայ մարելիք բերելու չափ:

Գ. — Զիթապտուղը Թուրքիոյ
աղքատիկ դասուն օրապահիկն է.
հետեւաբար մարդասիրութեան հա-
կառակ կ'ըլլայ իսկ ժողովուրդին
ձեռքէն յափշտակել իր զեթին հսկը:

Ինչպէս կը տեսնուի, գիւղականա-
տական կենտոն այս հարցը, որ Կրե-
տէի խնդիր կը կոչուի չափ բանաւոր
լուծում մը պիտի գտնէ երբ յառա-
ջիկայ Դեսպանատնորդին օրա-
կարգին մէջ անցնին վերոյիշեալ ե-
րեք հիմնական փաստերը: Կրեւտէի
խնդրոյն պէտք չէ տալ քաղաքա-
կան գոյն. զուտ առեւտրական խն-
դիր մըն է անիկա: Արդէն միշտ
սխալ մեկնակէտէն դատելով է որ
Անգլիա և Յունաստան հակառակ իրենց
անկեղծ տրամադրութիւններուն,
չկրցին կարգադրել այս վտտառողջ
հարցը: Գերմանիոյ ընթացքն այս
խնդրոյն մէջ չեղող է. Շուէտի ըն-
թացքը՝ ուղիւ, իսկ Տանըմարքայի
դիրքը՝ խիստ փափուկ: Եւրոպական
համերաշխութիւնն է վերջապէս որ
օրին մէկը պիտի բանայ հորիզոնը,
ուր պիտի կարգանք ազգերու ճա-
կատագիրը:

ԼԻՈՆԷԷ

ԱՌՏՈՒԱՆ ՍՈՒՐՃԻ ՏԵՂ

ՕՍՄԱՆԵՆԿԱՆ ՄԵՌՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳԸ

«Ես թէպէտ օսմանցի, բայց մա-
սամբ Թուրք եմ»:

(Թուրք երեսփոխան մը, Օսման-
մանեան Խորհրդարանի մէկ վեր-
ջին նիստին մէջ)

Հայ նուագածուն:

(Բաւր-քմբուլ) — Ես Օսմանցի եմ,

պո՛ւմ, պո՛ւմ, պո՛ւմ, (Միկնգ) բայց
մասամբ Հայ եմ, ուրիշ մասամբ
մըն ալ Լուսաւորչական եմ, կամ
Կաթողիկէ, կամ Բողոքական. մէջս
մաս մը ունիմ որ պահպանողական
է և չեղող, կամ. (Շեփոր) Թուրք
յեղափոխական, բուռն կուսակցական
Հնչակեան կամ Դաշնակցական. ու-
րոշ մաս մը, այսինքն (Դաւանալ
սրինգ) բաժին մը ունիմ որ ազգայ-
նական է, կամ, ռամկավարական,
կամ (Կրկին շեփոր) օրջալիսթական.
(Դաւանալ սրինգ) կտոր մը ունիմ մէ-
ջս որ համալսամութեան հակառակ է
և թուրք ազգայնութեան թշնա-
մի... Յանկերդ, — Այսուհանդերձ,
Օսմանցի եմ:

Յոյն նուագածուն,

(Բաւր-քմբուլ) Օսմանցի եմ...

պո՛ւմ, պո՛ւմ, պո՛ւմ: (Միկնգ) բայց
ամենամեծ մասամբ Յոյն եմ և ու-
րիշ ամենամեծ մասամբ մըն ալ մոլե-
ռանդ օրթոքսոքս. մասամբ իւրեք
Հեղինասէր եմ և անազին համա-
տութեամբ Պաւկարատեայ. ազգայ-
նամբ մաս մը ունիմ յոյժ կարեւոր:
Խոշոր մէկ մասս այն է որ Կրեւտէի
Յունաստանի հետ միացումը կը փա-
փաքի:

Յանկերդ. — Ի վերայ այս ամե-
նային Օսմանցի եմ...

Պաւկար նուագածուն:

(Բաւր-քմբուլ) Օսմանցի եմ,
պո՛ւմ, պո՛ւմ, պո՛ւմ: (Միկնգ) բայց
միտնգամայն մասամբ Պաւկար եմ և
նոյնչափ մասով մ'ալ Յունաստեայ.
բաժին մը ունիմ որ Մակեդոնիոյ
ազաւաթիւնը կ'ուզէ Պաւկարիոյ
մակեդոնիոյ տակ, և այս պատճառաւ
կ'առէ թէ՛ Թուրքերը և թէ՛ Յոյները:
Յանկերդ. — Եւ ասկայն Օսմանցի
եմ:

Թուրք նուագածուն:

(Ինճե-սալ) Օսմանցի եմ... բայց
(ճալուղ-զուռնա) ամբողջովին Թուրք
կամ Տանիկ եմ, ինչ որ աւելի բան
մըն է: Մեծ մաս մը ունիմ մէջս որ
Մահմետական է, և ուրիշ մեծ մաս
մը որ համալսամական է: Բաժին մը
ունիմ որ Թուրք-ազգայնական է եւ
համաձուլողական. եւ անազին մաս
մը որ «մեր» հողէն թիւ մը կորսն-
ցնել չուզեր, եւ կ'առէ այս պատ-
ճառաւ թէ՛ Կրեւտաւ Յոյն և թէ՛
Մակեդոնասէր Պաւկարը թէ՛ հայրե-
նասէր Հայը...

Յանկերդ. — Օսմանցի եմ:

Խմբովին բոլոր նուագածունները:
— Ամէնքնիս ալ Օսմանցի ենք,
եղբայր ենք, հաւասար ենք: Կեցցէ՛
Սահմանադրութիւն:

(Այլարհ. — Արարատ կը ծափա-
հարէ):

ՍՐՃԵՓ Կ.

ԱՊՏԱԿՆԵՐ

ԶԱՐԿ, ԲԱՅՑ ՄՏԻՔ ԸՐԷ՛

Բերայի մէջ ինքնակոչ տեղապա-
մը կայ եղեր. որ «գոհար» արժա-
նիքներ սւ գոհարներ ունի եղեր:
Դոհար ունենալը գիտէինք, բայց
Դոհար արժանիքները՝ ո՛չ. եթէ ա-

մանօրէն քանի մը օր առաջ ըլլար,
անշուշտ ինծի պէտք եղած գոհար-
ները Բերայի ինքնակոչ «Գոհար»ա-
վաճառէն կը գնէի: Ի՛նչ աղէկ բան
է գոհար մը ունենալը, մանաւանդ
ձմեռուան մէջ:

✱

Պոլսոյ մէջ Ազգ. պահակազօրք
պիտի կազմուի եղեր. ինչպիսի՛ն:

✱

Ռուսերը գո՛չ չեն եղեր Թուրքե-
աւստրիական համաձայնութիւնն:
Ի՛նչ ապուր ուտենք Պ. Ռուսիա,
Թուրքիա ի՛նչ ապուր խառնէ, փա-
րայի պէտք ունի՛. միշտ փարայի և
փարայի համար մարդիկ կան, որոնք
իրենց մօրը մանածը անգամ կը ծա-
խեն:

✱

Երկրաշարժը կամաց կամաց կը
մօտենայ մեզի: Ի՞նչ իրի մէջ ալ այս
օրերս պարի են... ասկամայ: Կարգը
մերն է բայց գոնէ՛ իմ ու ըստ գիտ-
ցած տեղէ սկսէր նախ և կարգ մը
չէնքերու մարդիկ մաքրուին:

✱

Ոստիկանութեան նախարարը ու-
րոշեր է եղեր հրաժարիլ, «Ճէսա-
քարանը Միլլէթ» ի անդամներուն
ապօրէն ձերբակալութեան խնդրին
առթիւ: Իմ մասին Սամի փաշա յան-
ցանք չունի. գոմիղէն հրամայեր է
և ինք ալ գործադրեր է. եթէ յան-
ցաւոր մը կայ ան ալ գոմիղէն է:

✱

Սապահետիկն ինքնակալութիւնը
երթալով կը զօրանայ և նոյն համե-
մատութեամբ գոմիղէն ալ երթա-
լով կ'իյնայ: Արդէն բնական բան
մըն էր ասիկա և Աւետարանն ալ
ասանկ կ'ըսէ. «Եղբին յետինք ա-
ռաջին և առաջինք յետին»:

✱

Կր ինդիսի Բերայի բոլոր քա-
րողիչներն որ իրենց քարոզներուն
մէջ ասիէ վերջ քիչ մը ռեկլամ
ընեն «Երբեմնապետութեան ատակ-
տին» Յ. Ալիիարի, ինչպէս եր-
կուշաթի իրիկուն ըրած է Հմայակ
Սրբազան:

✱

Մեզ լուր կուտան թէ Արէլեան
խումբի կարող գերատաններէն Պ.
Ոսկանեան որ ամուրի Պոլսի եկած
էր, ամուսնացած պիտի վերադառ-
նայ Կովկաս: Արդէն կը սպասէինք
որ անանկ ըլլար, քանի որ Պ. Ոս-
կանեան այնքան գեղունի բարեկա-
մունիներ ունի:

✱

Պոլսոյ մէջ ապահովութիւնը կա-
տարեալ է. հրաշալի վիճակի մը մէջ
ենք, ինչպէս հրապարակաւ յայտա-
բարած էր նաեւ Բեաթիլ փաշա:
Ամէն կողմ անդորրութիւն և բա-
րեկարգութիւն կը տիրէ և այս բա-
րեկարգութեանց հսկելու համար
Պոլսոյ այլեւայլ կողմերը գողեր
սկսեր են անցորդները իրենց բեռ-
ներէն թնթեցնել: (Բառն եւ Խ-
կարասեւ ծափահարութիւններ):

✱

Օսմ. երեսփոխան և Խորհրդա-
(*) Տե՛ս Թէոդիկի պատրաստած
1909ի թիւրքին:

բանին նախագահ Անձեւ Բիզա պէյ, որ Սուլթանին ձեռքէն ջուր խմեց երաւի մէջ, որ մեծ մարդ է, որ 300 ոսկի ամսական կ'առնէ, աղջկանց բարձրագոյն վարժարան մը պիտի բանայ եղբոր Ստըքոնդէ չուրիք: Բայց եթէ երբեք Անձեւ Բիզա կ'ուզէ կոր որ իր գործը հաստատ հիման վրայ դնէ, թող իր դպրոցին մատակարար կարգէ Պետութեան Կարասիները, որ գիտէ թէ ֆառուկային աժանը ո՛ր կը ծախուի, իւրը քանի՞ կուտան և թէ ինչպէս կարելի է քիչ ծախքով բազմաթիւ աշակերտներ կշտացնել:

Աֆէրիմ Բեռնիլ փաշա, պառօ՛ Հիւսի փաշա, եաշա՛ Անձեւ Բիզա, կեցցէ՛ Օսմ. Սորհրդարանը և ապրի Պոլսի թուրք դազան ժողովուրդը որ ջարդի սկսեր է. «Կեանքները բնաջինջ ընելու համար»: և դարմանալին հոն է որ դեռ մեզի հաւատացնել կ'ուզեն կոր որ թուրքիոյ մէջ Սահմանադրութիւն չի կայ. թուրքիոյ մէջ «ասայիչ պէր քէմալ տըր», թուրքիա երկրային դրախտն է: Մինչեւ երբ, մինչեւ երբ այս վայրագութիւնները. մինչեւ երբ այս վայրենացութիւնները, ո՛ր կ'ենք. Զուրուները անգամ մարդ եղան. իսկ դեռ թուրքիոյ մէջ մարդ կը ջարդեն:

Պոլսոյ Բաղադապետութիւնը քանի մը օրէ ի վեր գոհ է եւ ուրախ, բայց այս օրոքս դարձեալ տրտմեցաւ, պատճառը շատ պարզ է. քանի մը օրէ ի վեր Սառուած մարքեր էր Պոլսոյ փողոցները և անցորդներ առնէ՛ք կարդալու առիթ չէին ունենար, մինչդեռ երեկոքնէ դարձեալ սկսան կարծեմ:

Սահմանի մէջ Հայ Տիկիները եւ Օրդոքները միացեր եւ Ընկերութիւն մը կազմեր են, բայց նկատելով որ առանց օրէնքի Ընկերութիւն չըլլար, որոշեր են օրէնք մը պատրաստել: Սակայն Սահմանցիները կը խնդրեն որ այս գործը Տիկ. Էօմէնի և Տիար Ժօրժ (անուններէն պէտք չէ խաբուիլ, Արարկիրցի Հայերեն) շատանձնեն Ընկերակցութիւնը անուանարկելու համար:

Մարքի-գիւղի մէջ Հայկական մանկապարտէզ մը կայ Պէղաղեան անուն մարդուկի մը տնօրէնութեան տակ: Այս մարդուկը ներկայացում մը պիտի տայ Սառա Պէնարի խումբին կողմէ, շրմեհնդֆեռ մը գնելու համար: Այս շրմեհնդֆեռը պիտի կապուի Պէղաղեան մանկապարտէզին որպէսզի քալէ քիչ մը:

Թիֆլիզի մէջ «Միտք» անունով նոր թերթուկ մը հրատարակուիլ սկսած է, որ օտկանն է բոլոր անկեանքներուն և խեղճերուն: Օրմանեան տեսնելով որ երեւան ելաւ «Մըշակ»ին ու «Սարաղան»ին դրամ դրկելը, կ'երեւի որոշեր է «Միտք» անունով նոր օտկան մը հրատարակել տալ և բուսական ալ յաջողեր է:

Աֆէրիմ «Միտք», գէշ չէ, այդ մտքով, կը յուսամ որ հրաշալի կերպով կը յաջողի «Միտք»ը:

Հի՛ք, հի՛ք, հի՛ք հոռոտա՛ եաշա՛ Թագվիլը Վազաս. ինչ աղւոր կը կատարես պաշտօնդ և ինչպէս ալ անմիջապէս կը հասցնես հերքումները, այն բոլոր լուրերու մասին որոնք երկրին այլևայլ վերքերը ցոյց տալու բնոյթը ունին: Եհնիկ Կազեքա ըսած էր թէ սովկայ Անատուլի մէջ և թէ մարդ կը մեռնի հոն անօթութեան: Թագվիլը Վազաս անմիջապէս հերքեր է այս լուրը յայտարարելով թէ՛ Անատուլի մէջ սով չկայ, մարդ մեռած չէ (մեղա՛յ է Աստուծոյ). թէ կառավարութիւնը ցորեն բուցած 2500 շոգենաւ ճամբայ հանած է Անատուլի նահանգները և կարգ մը շիրիմ բաներ, որոնց Թագվիլը Վազաս միայն կը հաւատայ: Արդեօք Թագվիլը Վազասն հրատարակողները գիտեն թէ՛ ինչ ըսել է անօթութիւն:

Յոյն մը պաշտօնատուն մը կ'երթայ անցեալ օր, պաշտօն մը ուղեւոր համար: Կառավարիկ իրեն որ իսլամ ըլլայ, որպէսզի պաշտօնի անցնի: Կեցցէ՛ Օսմ. Սահմանադրութիւնը, որ թուրքիոյ բոլոր տարրերը իրար ձուլել կ'ուզէ: Երանի՛ ձեզի. այդ խելքով կը յառաջանաք, վրաստա՛հ եղէք:

Անատուլ զրկուելիք քննիչ Յանձնաժողովէն տնդամ կարգեր են նաեւ Ռոտոսթոյի Ներսիսիան՝ Յակոբ Պապիկեանը: Այս այն սքանչելի մարդն է որ մեր խմբագրութեան քառթ մը զրկեց որուն մէջ կ'ընէր մեզի՝ «քէօրէնքսիդ քեօյ պուլմուշսընդ», տէ՛յինէկիդ կէդիդորսուսըդ»: Կերեւի թէ Պապիկեան էֆ. երբէ՛ք չի փափաքիր որ Մամուլը ազատ ըլլայ եւ աջ ու ձախ քննադատէ և այս մարդն է որ Անատուլ կը զրկեն քննութեան համար:

Հաւատարութիւնը և անխտրականութիւնը Բոմբէլի երկաթուղին բոլոր կայարաններուն մէջ կը արէ: Մարքիգիւղի կայարանին յոյն աֆթօս պաշտօնեան երկրորդ կարգի տոմսակ առնող Հայերուն քառորդ չաւեր. իսկ երբ Յոյն ըլլան, ամենայն սիրով: Արդէն մեր Յոյն եղբայրներուն Վ մէջ անխտրականութիւնը շատ առաջ դացած է, երբ մանաւանդ Հայերուն հետ գործ ունին: Ամէն պարագայի մէջ Մարքիգիւղի Հայերուն կողմէ կը բողոքեմ այդ աֆթօս պաշտօնեային դէմ:

Պատրիարք ո՞վ պիտի ընտրենք, կը հարցնեն մեզի: Արիստակէս Գաւալեանը ամէնէն յարմար ընտրելին է: Նախորդ Պատրիարքին զեղծումներուն դէմ այնքան շատ խօսեցաւ որ երբ ինք Պատրիարք ըլլայ կը յուսանք որ նոյն յանգանքներուն մէջ չը գտնուի: Իսկ գալով միւս եւ պիտկոպոս քանտիտաններուն, անոնց մէջ ոչ մէկը կրնայ եղիւ պաշտօնը:

Ըլլալ ըստ «Բիւզանդիոն»ի: Թէ ինչպէս. Դուրեան թոյլ է. Հմայեակ եպօ. ամուսնացած է. Գէորդ եպօ. հին աէթիմի մարդ է եղեր. Ստեփաննոս եպօ. ի մէկ ոտքը միշտ երկող է եղեր. Տրդատ եպօ. Ժիրարի կախուելուն պատճառ է եղեր. Արշարունին Գրնալի Պատրիարք է արդէն. Վանքեան եպօ. Բարթողիմէոս լաւ մարդ է. Ճէվանիրճեան բաղնիք երթալ շատ կը սիրէ. Մանկուհին՝ խաւարամիտ է և աստափէ նալըն կը հազնի. Գրիգոր եպօ. Յովն հաննէսեան, վարտիք չի հագնիր: Իսկ այս ամէնուն մէջ միակ եպօ. որ կրնայ եղեր Պատրիարք ըլլալ: ան ալ Տիմոթէոս եպօ. Սափրիչեանն է եղեր: Խերը տեսէք մեր Աղգին:

Վահրամ Փափաղեանի խումբը մեծ յաջողութիւններ ունեցած է Ռոտոսթօի մէջ և 315 ոսկի շահեր է երկու ներկայացումէ: Կը լսենք նաեւ թէ՛ Պ. Վահրամ Փափաղեան իր ընկերները պատանդ ձգած է հոն... թատրոնի վարձքի և ուրիշ պարտքերու փոխարէն իսկ պատանդ ձգուածներն ալ իրենց թեռնախնայները ձգելով կարող եղած են օձիքնին ազատել: Փափաղեանին խումբը այս յաջողութենէն զգլխած, որոշած է ամիսը քանի մը անգամ Ռոտոսթօ երթալ:

Մարքիգիւղի մէջ այնքան շատ բանառող բերաններ կան եղեր որ: Յմէն պարագայի մէջ կը յայտարարենք որ մեր Կայսրութիւնը «պաշտօն», «պատուանան» և «աստիճան» կուտայ արժանիքներու վրայ միայն և ոչ թէ զիմուսներու վրայ ու կաշառակերութեամբ, ինչպէս կ'ընէր հին բռնապետական կառավարութիւնը: Միտքս հասկցա՞ր արդեօք ո՞վ շնորհալի օրիորդը Մարքիգիւղի:

Խառնիկի շոգենաւներուն վարչութիւնը որոշեր է այսօրեա չըմբերականով հետեւեալը ծանուցանել իր բոլոր յաճախողներուն: Ամէն ուղեւոր անտուն տունէն ելած ատեն պէտք է որ նախ՝ վերջնական «մաս բարով» ըսէ իր ընտանիքին. երկրորդ՝ քանի մը շաբաթուան ուսանելիք առէ իր հետ և երրորդ՝ կեանքը ապահովագրէ ընդդէմ ծովային արկածներու: Առանց ասոնց ու է ուղեւոր երբ ճամբայ ելլէ վարչութիւնը պատասխանատու չէ՛: Ծա՛տ, շա՛տ ապրի՛ Իսախի Մախաւուն, որ կարծես թէ մախաւուն կ'ընէ այս տեսակ բաները:

Միքիճան Պարսմանի թատերական քրոնիկները կարդացած է՞ք. ես չեմ կարդացեր, բայց կարդացողները կ'ըսեն թէ Բարիզեան ամենանշանաւոր քննադատները խալք են կերեր 52րդ թիկնաթուղի թատերական քրոնիկներուն քով: Զարմանալին հոն է որ ես մինչեւ հիմա կը կարծէի կոր որ այդ թատերական քննադատութիւնները միայն թիւսներու արտատպումն էր: Սխալեր ենք եղեր...

Տիպար ու օրիականի եկեղեցած կան օրն է եղեր ներսէս վրդ. Դանիէլեանը և մեք. Գրիգոր այժմ լուր չունինք եղեր Հէյ Կոնստ. Բառասուն ոսկի անձնական հարստութիւն ունի եղեր և քա՛ր սովորներուն նուիրեր է: Ո՞վ ներսէս վրդ. մինակ քառասուն ոսկի՞ ունի. ես և ինծի պէս բոլոր Սիւտարդիները շատ աւելին կը կարծեն:

Կը կարծէք կոր որ Մարքիգիւղի մէջ ոստիկանութիւն չկայ: Ո՛հ, ինչպէս չէ. ոստիկանութիւն կայ և շատ խրջախ տեսակէն: Այալուրջ կը հսկեն: Ծնունդի օրը Յոյները հազարաւոր հրացաններ կը պարպեն և Պ. Պ. ոստիկանները կը քննան. իսկ անցեալ իրիկուն երբ Եհնի Մա. հալլէ թաղը տան մը մէջ հայ ընտանիքներ կը զուարճանան պարելով, աչալուրջ՝ ոստիկան մը դուռը կը դարնէ և կը հրամայէ որ դադարեցնեն: Կ'երեւի թէ մաս մը Սահմանադրութիւն հոն դրկել մոռցած է Գեամիլ փաշայի դաշիճը. այն ատեն կը խնդրուի որ քանի մը քիւօ այդ ապրանքէն հոն ալ զրկուի:

Հասան Բամի փաշա, նախորդ ծովային նախարարը աւուր հացի կարօտ է եղեր: Կը խնդրուի Պատրիարքարանէն որ հանգանակութեան համար ժապարակեալ տոմար մը տայ նոյն աղքատ նախարարին:

Սուլթան Մուրատի որդւոյն Սալահատին իշխանին դէմ դատ բացուած է իր սլարտապահանջներուն կողմէ. դատարանը կոչնագիր զրկած է: Ա՛ս աղէկ. հաւատարութիւն է, բայց ինչ ըսել է Սուլթանի մը զաւակը եղող իշխան մը այսքան խեղճութեան մէջ պահել: Ո՞ր օրէնք կը ներէ ասիկա և ո՞ր խիղճ կը տանի: Միւս Սուլթաններուն զաւակները զաւակ են և Սուլթան Մուրատինը զաւակ չէ՞, ո՞վ բարեգութ կառավարութիւն:

Դատական նախարարութիւնը այլ եւս ինչ ընելիք չգիտեր. գոնէ՛ Մանեսիզատէ Ռէֆիգ պէյի պէս մէկը չըլլայ նախարար: Զեյթունի Վաղարշակ Վրդ. ի դէմ երկու հոգի կը բողոքեն և մեր Արդարութեան Գործոց նախարարը անմիջապէս և առանց աջ ու ձախ նայելու կը հեռագրէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին որ այդ վարդապետը հեռացնէ նոյն տեղէն: Ինչ արդարադատութիւն, Աստուած իմ, որչա՛փ մեծ արդարադատութիւն. ո՛ր էին դատական և ներքին գործոց նախարարները երբ այնքան կաշառակեր, հարստահարի կուսակալներու դէմ Հայերը կը բողոքէին: Ըսելիք մը ունի՞ք արդեօք այս տեսակ Սահմանադրութեան:

ՎԱՂԸ «ԿԱՎՈՐՈՇ»
ԱՐՏՈՒՄՏԵՐ Ա. ՍԱԳԱՆՍԻ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Ռ. ՍԱԳԱՆՍԻ

